

Předkládaný soubor pracovních listů a metodiky etické výchovy pro 1. až 3. ročník základní školy je součástí učebnicové řady pro celé základní vzdělávání.

Vzniká tak učební podpora pro doplňující vzdělávací obor etická výchova, kterým byl rozšířen Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání opatřením ministryně školství ze dne 16. 12. 2009 (viz příloha na straně 268). Na základě tohoto dokumentu bylo rozpracováno učivo do jednotlivých ročníků (viz příloha na straně 260) a tým zkušených pedagogů, pracujících s etickou výchovou více než deset let, vypracoval pracovní listy a k nim metodickou příručku. Celá učebnicová řada, která kromě pracovních listů a metodiky pro 1. až 3. ročník obsahuje učebnice, metodiky a pracovní listy pro 4. až 5., 6. až 7. a 8. až 9. ročník, byla ověřena při pilotáži na cca 80 školách a po zapracování připomínek je nyní předkládána vám.

Při této práci jsme se neobešli bez pomoci řady odborníků tuzemských (doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D., PhDr. Jana Stará, Ph.D.) i zahraničních (PaedDr. Olga Križová, PaedDr. Eva Ivanová, Mgr. Ivan Podmanický, Ph.D.), kteří prokázali vysokou míru prosociálnosti a jimž za vše děkujeme. Vážíme si rovněž práce prof. Roberta Roche Olivara a Mgr. Ladislava Lencze, kteří zásadním způsobem inspirovali koncepci doplňujícího vzdělávacího oboru etická výchova.

Přestože je materiál systematicky a velmi podrobně zpracován, jeho pečlivé nastudování nenahradí aprobační vzdělání pro etickou výchovu. Pro svůj rozsah je inspirací a pro svůj obsah doplňkem k etickému vzdělávání.

Je nám známa realita na školách, proto pro jakousi první pomoc dále uvádíme stručný popis tohoto vzdělávacího oboru:

Etickou výchovou chceme žákům zprostředkovat zkušenost se sociálními dovednostmi v mezilidských vztazích a umožnit interiorizaci základních etických hodnot. Klíčovým pojmem je prosociálnost a zastřešující dovedností je prosociální chování, které se stává vizí i cílem.

Obsahem tohoto vzdělávacího oboru jsou proto sociální dovednosti vedoucí k prosociálnosti: komunikace a základní mezilidské dovednosti, uplatňování důstojnosti a pozitivní sebehodnocení, pozitivní hodnocení druhých, tvořivost a iniciativa v mezilidských vztazích, komunikace citů, empatie, asertivita, imitace a identifikace – úloha vzorů při tvorbě osobnosti, elementární prosociální chování (darování, dělení, spolupráce, přátelství), prosociální chování v širších společenských souvislostech.

Podmínkou jejich úspěšného zprostředkování jsou postoje učitele, definované výchovným stylem: vytvořit z třídy výchovné společenství, stanovit jasná pravidla hry, bezpodmínečné přijetí žáka a vyjádření pozitivních emocí, připisovat pozitivní chování žákům, kázeňské problémy řešit poukázáním na důsledek chování, odměnu a trest používat opatrně, vybízet k prosociálnímu chování, zapojit do výchovného procesu rodiče a vytvářet radostnou atmosféru. Z tohoto výčtu jasně vyplývá, že učitel rovněž musí zvládat základní sociální dovednosti uvedené v obsahu etické výchovy. Bez nich by těžko naplňoval výchovný styl.

Etická výchova nemá svou vlastní metodologickou školu, ale využívá všechny účinné metody, které vedou ke zvnitřnění sociálních dovedností, hodnot a postojů. Tato interiorizace nutně potřebuje účast celé osobnosti, a to její kognitivní, volní i emotivní složky. Nejúčinněji zde působí zážitkové metody, jako např.: didaktické hry, vedení deníku, práce s obrazem a hudbou, práce s příběhem, skupinová spolupráce, dramatizace, projektové vyučování, strukturované drama, záznamy, pozorování, shromažďování novinových článků, interview, kooperativní učení, hraní rolí a modelování situací.

Ke zvnitřnění hodnot a získání sociálních dovedností využívá etická výchova moderní poznatky psychologie o tomto procesu, který má podle R. R. Olivara čtyři fáze: kognitivní senzibilizaci, hodnotovou reflexi, nácvik v simulovaném prostředí a přenos do reálné zkušenosti. Největší význam má hodnotová reflexe, která provází všechny fáze a také završuje proces získání sociální dovednosti či interiorizaci předkládané hodnoty. Toto schéma uplatňuje metodika ve všech ročnících a řídí se jím struktura každé hodiny, i když není nezbytně nutné, aby všechny fáze proběhly v rámci jedné vyučovací jednotky.

Dlouholeté zkušenosti s etickou výchovou potvrdily výhody dodržování určitých zásad. Nejtypičtější z nich je sezení v kruhu. Dopřejte žákům tento rituál, který všem usnadní „přeladění“ na specifický způsob práce. Kruh obsahuje spoustu dobře využitelných symbolů: všichni jsme si rovni, každý zde má své místo, vytváří uzavřenou, a tím i bezpečnou skupinu. Kruh je také viditelnou připomínkou učitelů, že jeho role v etické výchově je role moderátora, který oživuje činnosti, podněcuje k přemýšlení, novým formulacím, k reakcím a usměřňuje činnost k dosažení cíle. Další zásadou je úcta k názoru druhého. Každý vyslovený názor ve skupině je dobrý ne pro svůj obsah, ale pro ochotu sdílet se. Proto nehodnoťme, ale vybízejme k dalším názorům. Informace ze skupiny se nevynášejí (ani do sborovny!). Tato diskrétnost buduje prostředí důvěry, které žáci umějí ocenit. Nenuťme žáky k práci při aktivitách, pokud se nechťejí zapojit. Nestává se to často. Spíše je vhodně motivujme a střední intenzitou vybízejme. Etická výchova je pedagogický program, nezaměňujeme ji s psychoterapeutickým působením.

Co se týče známkování, jeví se jako nejvhodnější způsob slovní hodnocení. V případě, že tato praxe na škole není praktikována, doporučujeme zavést bodový systém a po důkladném zvážení vhodné činnosti bodovat. Jinou formou může být přímé známkování pečlivě vybraných činností, se kterými je nutné žáky na začátku školního roku seznámit. Upozorňujeme ovšem na to, že podstatou etické výchovy je budování vztahu skrze osvojování sociálních dovedností a tento proces nemůže být degradován na pouhé usilování o co nejvyšší body či nejlepší známku. Nepříjemné je hodnotit názory žáků nebo jejich osobnostní vývoj.

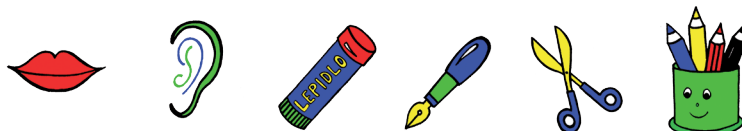
Aby se vám s pracovními listy a metodikou dobře pracovalo, dovoluňte několik poznámek:

Metodika a pracovní listy jsou zpracované v rozsahu uplatnění etické výchovy jednu hodinu týdně, tzn. 36 lekcí. Nejde však o závazné penzum učiva, ale slouží ke zkvalitnění a obohacení procesu etické výchovy. Proto je dobré si celý materiál prostudovat a vhodně z něj vybírat efektivní prostředky k výuce.

Pro lepší orientaci jsou v metodice použity ikony:

Význam	Ikona
Cíl	
Pomůcky	
Práce s tématem	
Na co se mohou žáci ptát	
Varianty	
Doporučení/pozor	

Jednoduché ikony provází také žáka v pracovním listě:

V přílohách metodiky dále najdete příklady dobré praxe, které vytvořili učitelé v průběhu pilotáže tohoto materiálu.

Najdete zde i odkaz na použitou a doporučenou literaturu.

Přejeme vám zažití mnoho radostí při realizaci etické výchovy na vaší škole.

Zdislava Vyvozilová, metodik